

Raport cząstkowy - Migracje zagraniczne

Jedną z najważniejszych i bardzo powszechnych form mobilności są migracje zagraniczne. Ich znaczenie wzrosło zwłaszcza po przystąpieniu przez Polskę do Unii Europejskiej, kiedy to bardzo uprościły się procedury dotyczące wyjazdów i pracy. W związku z nasileniem się migracji zagranicznych po 1 maja 2004 roku, skupiliśmy się na poakcesyjnych, zagranicznych migracjach zarobkowych.

Należy podkreślić, że informacje na temat migracji zarobkowych uzyskano od osób, które już wróciły do kraju, bądź były w trakcie badania dostępna pod swoim adresem w Polsce. Zatem dane te lepiej charakteryzują migrantów powrotnych oraz migrantów krótkookresowych, natomiast nie przedstawiają pełnego obrazu migracji zagranicznych.

Wśród mieszkańców Lubelszczyzny w wieku produkcyjnym mniej więcej co ósmy (12%) wyjeżdżał po przystąpieniu przez Polskę do Unii Europejskiej do pracy za granicę. Prawie połowa z tych migrantów wyjeżdżała w tym okresie tylko raz (49%), co piąty dwa razy (21%), a co dziesiąty trzy razy (10%). Prawie co piąty (19%) wyjeżdżał w ciągu ostatnich sześciu lat częściej niż trzy razy.

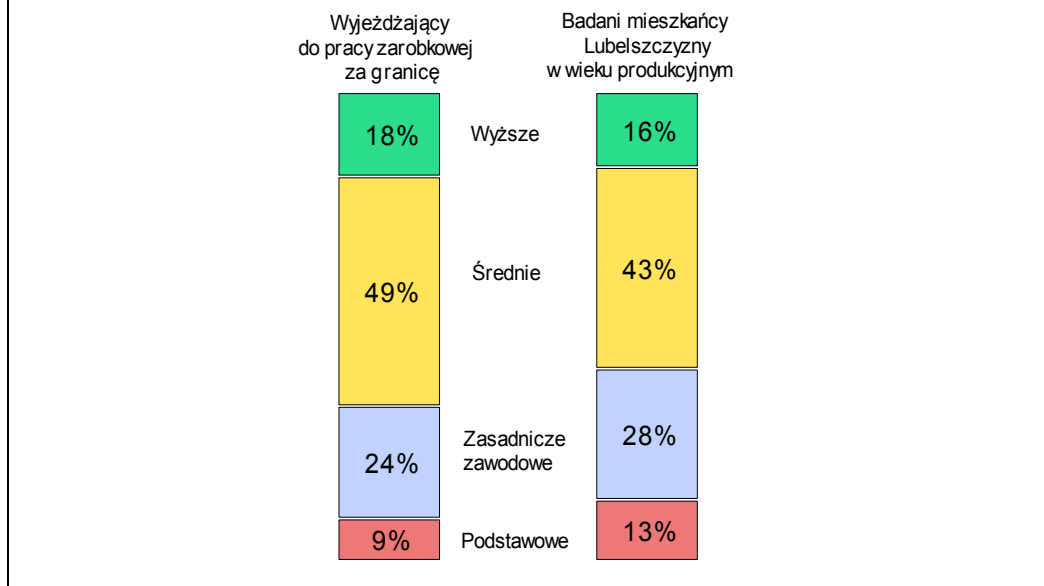
Migracje zagraniczne w województwie lubelskim były badane również w 2007 roku w ramach programu badawczego „Warunki życiowe społeczeństwa polskiego: problemy i strategie” (Gwiazda i Roguska, 2008). Wówczas 11% badanych przyznało, że podejmowało pracę za granicą. Jednak w 2007 roku pytanie dotyczyło wszystkich wyjazdów zarobkowych niezależnie od tego, czy miały miejsce przed czy po akcesji. Możemy zatem wnioskować, że po 1 maja 2004 wzrosła liczba osób wyjeżdżających zarobkowo za granicę.

1.6.1. Kim są migranci zarobkowi wyjeżdżający za granicę?

Większość migrantów zarobkowych za granicę to mężczyźni (63%), a trochę ponad jedna trzecia wyjeżdżających to kobiety (37%).

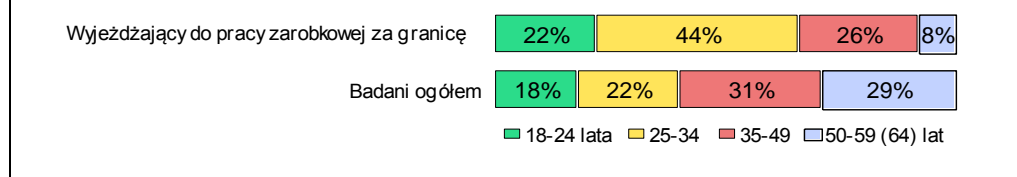
Niektóre wcześniejsze badania dotyczące migracji zagranicznych z województwa lubelskiego wskazywały na wysoki odsetek migrantów z wykształceniem wyższym, którzy stanowili często niemal połowę wyjeżdżających (WUP, 2007; Kaczmarczyk, 2008). W naszych badaniach udział osób z najwyższym wykształceniem wśród migrantów jest dużo mniejszy. Mimo to niemal połowa badanych posiadających doświadczenie pracy za granicą ma wykształcenie średnie (49%), a prawie co piąty wyższe (18%), podczas gdy odsetek wszystkich badanych w wieku produkcyjnym z wykształceniem co najmniej średnim jest niższy (43% z wykształceniem średnim i 16% z wykształceniem wyższym). Świadczy to o większej skłonności do migracji zagranicznych osób lepiej wykształconych.

Rysunek 1.15 Wykształcenie migrantów zarobkowych i ogółu badanych

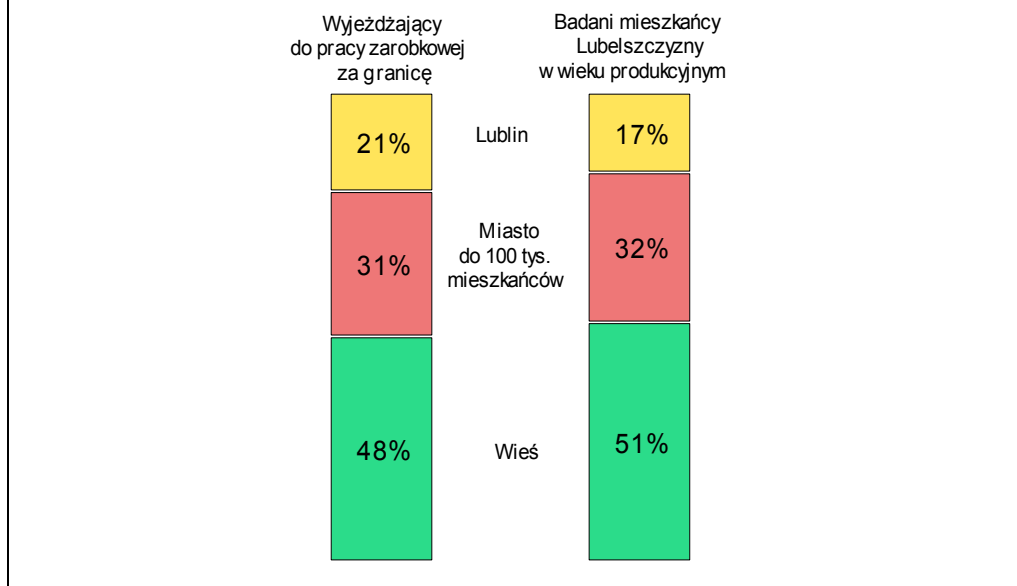
Czynnikiem najsilniej oddziaływującym na prawdopodobieństwo wyjazdu do pracy za granicę jest wiek. Dwie trzecie migrantów zarobkowych (66%) to osoby poniżej 35 roku życia.

Rysunek 1.16. Wiek migrantów zarobkowych i ogółu badanych

Prawie połowa migrantów zagranicznych to mieszkańcy rejonów wiejskich (48%), niemal co trzeci (31%) pochodzi z miast do 100 tys. mieszkańców, a co piąty (21%) z Lublina. Odsetek mieszkańców Lublina posiadających doświadczenie pracy za granicą jest nieco większy niż ich odsetek w próbie, natomiast wśród mieszkańców wsi jest on mniejszy.

Rysunek 1.17. Typy miejscowości z jakich pochodzą migranci zarobkowi i ogół badanych

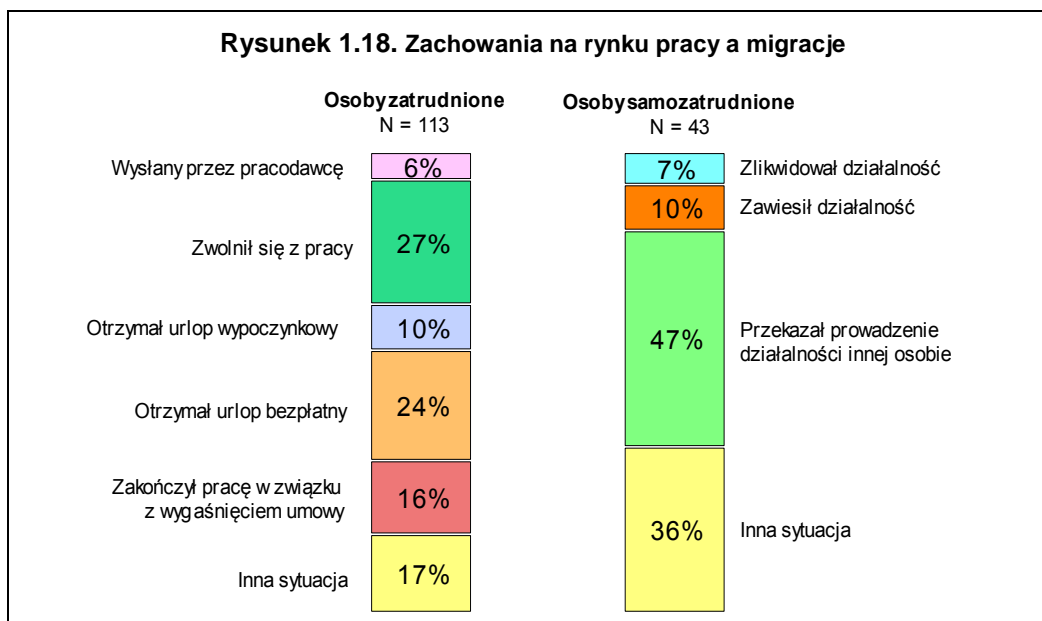
Migracje zagraniczne są postrzegane jako mechanizm radzenia sobie z bezrobociem (Kłos, 2006; Staszyńska, 2009) i dane z województwa lubelskiego częściowo potwierdzają tę tezę. Większość osób decydujących się na pracę za granicą nie pracowała przed wyjazdem z kraju. Ponad jedna czwarta (29%) była bezrobotna i tyle samo nie pracowało z innych powodów (29%). Prawie co trzeci z późniejszych migrantów (30%) był jednak zatrudniony, a 12% prowadziło własną działalność gospodarczą.

Tabela 1.30. Status zawodowy przed wyjazdem za granicę (N = 373)

	Wyjeżdżający do pracy zarobkowej za granicę %
Zatrudniony	30
Prowadzący własną działalność gospodarczą	12
Bezrobotny	29
Niepracujący z innych powodów	29

Wśród osób pracujących migracje również wydają się odpowiedzią na nieprawidłowości w funkcjonowaniu rynku pracy (prawdopodobnie zbyt niskich zarobków). Badani, którzy pracowali przed wyjazdem, częściej traktowali migrację jako dodatkową strategię niż trwałe rozwiązanie. Wśród tych, którzy byli zatrudnieni, tylko co czwarty wyjeżdżający (27%) zwolnił się z pracy, aby móc zrealizować plany związane z migracją. Większość porozumiała się z pracodawcą i otrzymała urlop bezpłatny (24%) lub wypoczynkowy (10%), lub wręcz była przez niego wysłana do pracy za granicę (6%). Migracje mogą być zatem wpierane, a przynajmniej akceptowane przez pracodawców w Polsce jako sposób finansowego radzenia sobie pracownikom. Co szósty badany, który był zatrudniony przed migracją (16%), wyjechał dopiero po wygaśnięciu umowy, co mogło być sposobem na radzenie sobie z bezrobociem.

Wśród osób samozatrudnionych likwidacja działalności zdarzała się bardzo rzadko (7%). Najczęściej jej prowadzenie było przekazane innej osobie (47%). Co dziesiąta osoba prowadząca własną działalność gospodarczą (10%) zawiesiła ją na czas wyjazdu.

Aktywność zawodowa migrantów po powrocie budzi pewne obawy (Fihel i inni, 2008). W trakcie realizacji badania mniej więcej co trzeci migrant (32%) był zatrudniony, a co dziewiąty (11%) pracował we własnym gospodarstwie rolnym. Co piąty (22%) określił się jako osoba bezrobotna. Jednak drugim najczęstszym powodem pozostawania bez pracy jest kontynuacja nauki (19%). Chociaż migranci częściej deklarują, że są bezrobotni niż ogół badanych, częściej również inwestują w swoją edukację, natomiast rzadziej – co zrozumiałe – są emerytami i rencistami.

Co szósty badany, który pracował zarobkowo za granicą, a w trakcie realizacji badania określił się jako osoba bezrobotna (16%), poszukiwał pracy i był gotowy ją podjąć. Są to osoby doświadczające trudności z odnalezieniem się na lokalnym rynku pracy. Jednakże przynajmniej część respondentów deklarujących, że są bezrobotni, potencjalnie może traktować ten okres jako przejściowy przed kolejnym wyjazdem.

Tabela 1.31. Obecna sytuacja na rynku pracy

Czy obecnie jest Pan(i): N = 373	%
Osobą zatrudnioną na umowę o pracę	32
Osobą prowadzącą własną działalność gospodarczą, własną firmę (nierolniczą)	5
Osoba pracującą we własnym gospodarstwie rolnym	11
Pomagającym członkiem rodziny w gospodarstwie rolnym	2
Osobą uczącą się/ studiującą	19
Bezrobotnym(ą)	22
Osobą zajmującą się domem, dziećmi	4
Na emeryturze bądź rencie	4
Osobą niepracującą z innych powodów	1

1.6.2. Kierunki wyjazdów mieszkańców Lubelszczyzny

Krajami, do których najchętniej wyjeżdżali do pracy mieszkańcy Lubelszczyzny w wieku produkcyjnym po 1 maja 2004 są Niemcy (29%) i Wielka Brytania (23%). Ponad połowa wszystkich wyjeżdżających pracowała w jednym z tych dwóch krajów. Co dziesiąty wyjeżdżający (10%) pracował we Włoszech, a co czternasty (7%) w Holandii. Pozostałe państwa dość często wybierane przez migrantów zarobkowych to Belgia (5%), Szwecja (5%), Irlandia (4%), Szwajcaria (4%) i Francja (3%).

Tabela 1.32. Kierunki zagranicznych migracji zarobkowych

Do jakiego kraju Pan(i) wyjechał(a)? N = 373	
	w procentach
Niemcy	29
Wielka Brytania	23
Włochy	10
Holandia	7
Belgia	5
Szwecja	5
Irlandia	4
Szwajcaria	4
Francja	3
Inne	10

Badania CBOS z 2007 roku (Gwiazda i Roguska, 2008) wskazały kierunki migracji zagranicznych nie ograniczając się do wyjazdów poakcesyjnych, ale pytając o wszelkiego rodzaju wyjazdy zarobkowe za granicę. Wówczas również dominowały wyjazdy do Niemiec (40%) i Wielkiej Brytanii (16%), jednak wyjazdy do tego pierwszego kraju zdecydowanie przeważały. Najnowsze badania wskazują, że po wejściu Polski do Unii Europejskiej odsetek badanych wyjeżdżających do Niemiec spadł, wzrosła natomiast liczba osób wyjeżdżających do Zjednoczonego Królestwa. Na spadek częstotliwości wyjazdów do Niemiec i wzrost do Wielkiej Brytanii po wejściu Polski do Unii Europejskiej wskazywał również Kaczmarczyk (2008), który porównał przedakcesyjne i poakcesyjne kierunki migracji. Zmiana w natężeniu wyjazdów jest prawdopodobnie związana z ograniczeniami wprowadzonymi przez pierwsze z tych państw i pełnym otwarciem rynku pracy w drugim.

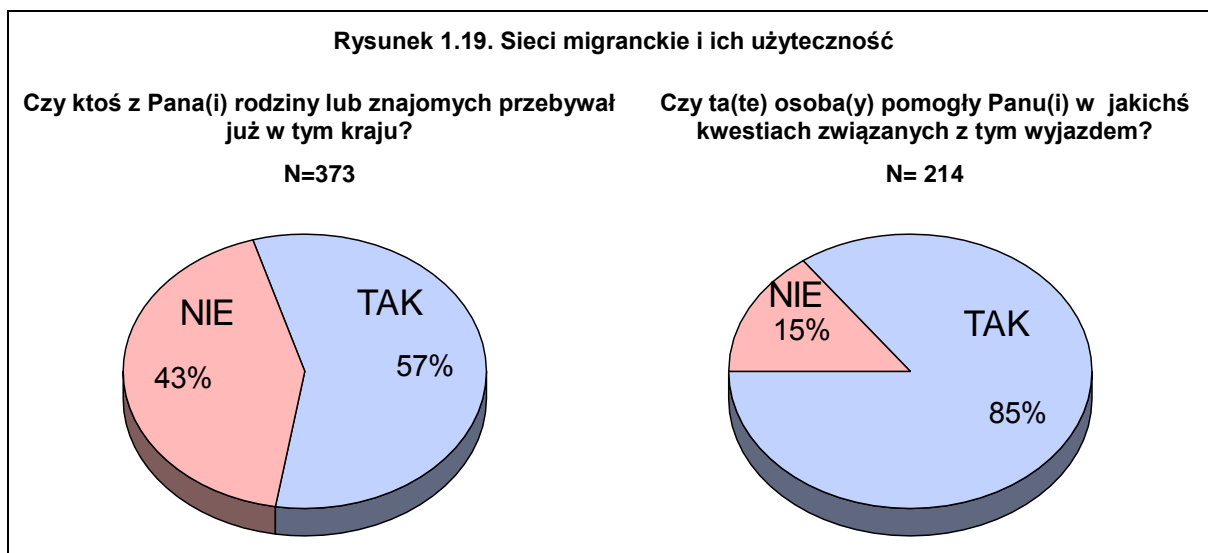
Tabela 1.33. Czas trwania wyjazdu

Ile miesięcy trwał ten wyjazd	%
do 3 miesięcy	66
4-6 miesięcy	17
7 miesięcy do roku	6
powyżej roku	11

Większość wyjazdów (66%) nie przekraczała trzech miesięcy. Co szósty (17%) trwał od czterech do sześciu miesięcy. Tylko co dziewiąty migrant zagraniczny (11%) wyjechał do pracy na dłużej niż rok.

1.6.3. Znaczenie sieci migranckich

Często podkreślanym czynnikiem wpływającym zarówno na natężenie, jak i kierunki migracji są sieci migranckie. Ponad połowa osób decydujących się na wyjazd do pracy za granicę (57%) miała tam znajomych lub rodzinę i zdecydowana większość korzystała z ich pomocy by zorganizować swój wyjazd.

Większość wyjeżdżających właśnie za pośrednictwem rodziny i znajomych przebywających w kraju, do którego planowali wyjechać, organizowała sobie zatrudnienie (56%). Co piąty wyjeżdżający (20%) miał już nawet podpisaną umowę o pracę, jeszcze przed wyjazdem z Polski. Co dwudziesty (5%) został wysłany do pracy za granicę przez swojego pracodawcę. Natomiast 19% wyjeżdżających planowało szukać pracy dopiero po przyjeździe. Również z badań Kaczmarczyka (2008) wynika, że rzadziej niż co piąty migrant z Lubelszczyzny szuka pracy dopiero po dotarciu do kraju docelowego (15%). Wyjazdy takie są więc zazwyczaj bardzo dobrze przygotowane i obciążone mniejszym ryzykiem niepowodzenia.

Tabela 1.34. Strategie dotyczące zdobywania pracy za granicą

Czy wyjeżdżając za granicę miał(a) Pan(i) załatwioną lub obiecaną pracę?	%
N=373	
Tak, wysłał mnie tam mój pracodawca	5
Tak, miałem już podpisaną umowę z pracodawcą (przez agencję, urząd pracy, kontakt osobisty)	20
Tak, obiecaną przez rodzinę, znajomych przebywających za granicą	56
Nie, zamierzałem szukać pracy dopiero po przyjeździe do tego kraju	19

Spośród osób, które miały zapewnioną pracę po przyjeździe, właściwie wszystkie podjęły zatrudnienie. Wśród osób, które szukały pracy dopiero po przyjeździe do kraju docelowego, zdarzało się, że poszukiwania kończyły się niepowodzeniem w postaci nie podjęcia pracy, ale były to bardzo rzadkie przypadki (7% tych, którzy wyjechali bez zapewnionej pracy).

1.6.4. Doświadczenia pracy za granicą

Kluczowymi kwestiami dla określenia szans, jakie mogą nieść ze sobą migracje zarówno dla jednostek, jak i ich rodzinnych społeczności, są doświadczenia migrantów, zdobyte umiejętności i kwalifikacje oraz środki pieniężne.

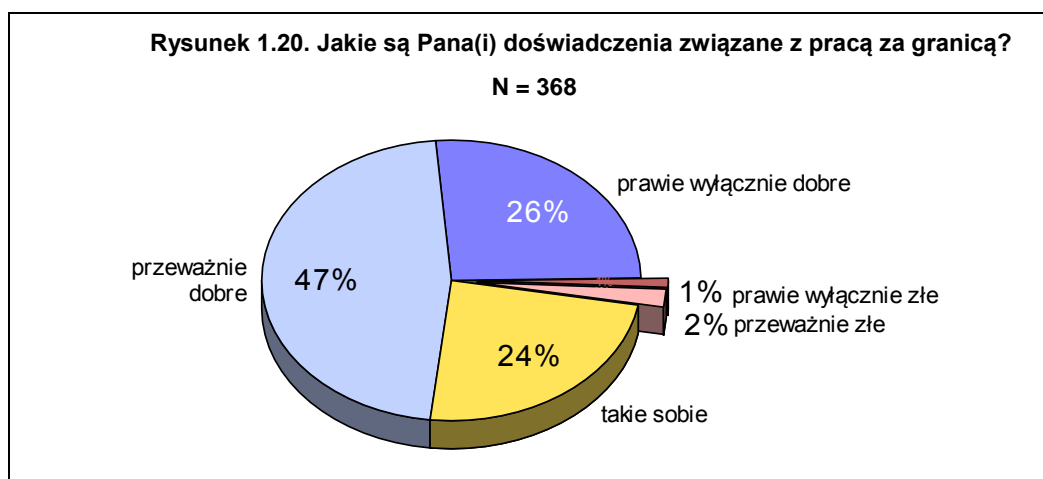
Prawie połowa wszystkich pracujących za granicą (48%) podejmowała się zajęć nie wymagających kwalifikacji, w tym co czwarty (26%) przy pracach prostych w rolnictwie (najprawdopodobniej przy zbiorach). Co dwunasta osoba (8%) zajmowała się sprzątaniami, a co czternasta (7%) wykonywała prace proste w budownictwie.

Jako wykwalifikowani pracownicy w budownictwie pracowało 13% migrantów. Działami gospodarki, w których migranci często znajdowali zatrudnienie, były również rolnictwo, ogrodnictwo, gastronomia i usługi osobiste. Jako specjaliści, technicy, bądź średni personel pracowało tylko 4% migrantów.

Tabela 1.35. Prace wykonywane za granicą wg. klasyfikacji KZS

Zawody N = 368	w procentach
Specjaliści (w tym specjaliści ochrony zdrowia, nauczyciele i artyści)	2%
Technicy i inny średni personel (w tym technicy elektrycy, technologii żywności, pracownicy pomocy społecznej, operatorzy sprzętu komputerowego i plastycy)	2%
Pracownicy biurowi w charakterze magazynierów	1%
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (z czego kucharze 2%, kelnerzy 4%, opiekunki dziecięce 2%, pracownicy opieki osobistej 6% oraz sprzedawcy, pracownicy ochrony i usług domowych)	15%
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy (z czego rolnicy 4%, ogrodnicy 5%)	10%
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (z czego robotnicy budowlani 13%, robotnicy obróbki metali i mechanicy maszyn i urządzeń 2% oraz robotnicy obróbki kamienia, drukarze, masarze, robotnicy w przetwórstwie żywności, piekarze, cukiernicy i stolarze)	19%
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	3%
Pracownicy przy pracach prostych (z czego robotnicy pomocniczy w rolnictwie 26%, pomoce i sprzątaczkę 8%, robotnicy pomocniczy w budownictwie 7%, robotnicy przy pracach prostych w przemyśle 4%)	48%

Większość osób ma dobre doświadczenia z pracy za granicą. Co czwarty migrant zarobkowy (26%) deklaruje, że ma prawie wyłącznie dobre doświadczenia, a niemal połowa (47%) przeważnie dobre. Niemal co czwarty badany migrant (24%) wyrażał ambiwalentne opinie na temat swojej pracy. Tylko 3% badanych twierdziło, że ma złe wspomnienia związane z pracą poza granicami kraju.

Zarobki za granicą są dużo wyższe niż w kraju. Tylko co czternasty badany migrant (7%) przyznał, że jego zarobki nie przekraczały według ówczesnego kursu 2000 złotych. Co ósmy (12%) określił swoje zarobki na mieszczące się w przedziale między dwa a trzy tysiące, a 22% od trzech do czterech tysięcy złotych. Co szósty pracujący za granicą respondent (16%) zarabiał od 4001 do 5000 złotych, natomiast co piąty (22%) ponad 5000 złotych. Co piąty wyjeżdżający badany (19%) nie zgodził się podać swoich miesięcznych dochodów z pracy za granicą.

Tabela 1.36. Dochody z pracy za granicą

Ile wynosiły w przeliczeniu na złote według ówczesnego kursu Pana(i) przeciętne miesięczne dochody NETTO (na rękę)? N=368	%
do 2000 złotych	7
od 2001 do 3000 złotych	12
Od 3001 do 4000 złotych	22
Od 4001 do 5000 złotych	16
Od 5000 do 6000 złotych	9
Od 6001 do 7000 złotych	4
Powyżej 7000 złotych	9
Trudno powiedzieć	2
Odmowa odpowiedzi	19

Zdecydowana większość badanych pracujących za granicą (80%) odkładała przynajmniej część zarobionych pieniędzy, w tym 50% odkładało je na określony cel. Tylko co piąty badany (20%) nie był w stanie nic zaoszczędzić.

Wśród najczęstszych powodów do oszczędzania były codzienne wydatki swoje i rodziny w Polsce (32%), zakup lub budowa mieszkania bądź domu (15%) lub jego remont (15%). Stosunkowo często badani wskazywali również na dalszą naukę (12%) i samochód (9%) jako ważne powody do odkładania zarobionych pieniędzy. Wszystkie osoby, które zadeklarowały kumulowanie zarobionych środków, aby móc wykorzystać je później w określony sposób, stwierdziły, że przeznaczyły je na zaplanowane cele.

Tabela 1.37. Powody oszczędzania

Na jaki cel przede wszystkim odkładał(a) Pan(i) pieniądze? N = 186	%
na codzienne wydatki swoje i swojej rodziny w Polsce	32
na zakup lub budowę mieszkania lub domu	15
na remont, modernizację mieszkania lub domu	15
na własną dalszą naukę, studia, kursy itp.	12
na samochód	9
na własną dalszą naukę, studia, kursy itp.	2
na założenie własnej firmy	1
na inwestycje w posiadaną firmę lub gospodarstwo rolne (np. zakup nowych maszyn)	1
Inne	13

Jeśli chodzi o alokację środków finansowych także inne badania wskazują na dominującą rolę potrzeb konsumpcyjnych gospodarstw domowych (Kaczmarczyk, 2008). Dość często pojawiają się również potrzeby edukacyjne jako cel, na który ankietowani odkładali pieniądze. O wzroście znaczenia tego rodzaju motywacji pisał Okólski (2006) i w swoich badaniach potwierdził je również Kaczmarczyk (2008). Niestety, wyniki wcześniejszych badań potwierdzają również, że celem odkładania bardzo rzadko są plany zainwestowania odłożonych zasobów w działalność gospodarczą.

1.6.5. Powody powrotów

Na dalsze losy migrantów na rynku pracy wpływają także okoliczności, w jakich zdecydowali się na powrót (Fihel i inni, 2008). Według zebranych przez nas danych dla większości migrantów powrót wiązał się ze zrealizowaniem swoich planów i zamierzeń. Większość osób (51%) wróciła, ponieważ z założenia wyjechała tylko na określony czas, a co dwunasty respondent pracujący za granicą (8%) wrócił po odłożeniu założonej przez siebie sumy. Co siódmy badany (14%) wrócił do kraju, kiedy skończyła się jego umowa o pracę. Natomiast co dziesiąty (10%) przyznał, że do powrotu nakłoniły go prośby rodziny, która pozostała w kraju. Niewielu badanych przyznało, że powrót był związany z niepowodzeniem. Co dwudziesty (5%) stwierdził, że wrócił, ponieważ stracił pracę, a 2% – ponieważ

nie mogli znaleźć żadnej pracy. Niewielki odsetek posiadających doświadczenie pracy za granicą był w kraju tylko czasowo, przed kolejnym wyjazdem (3%).

Tabela 1.38. Powody powrotów do kraju

Dlaczego wrócił(a) Pan(i) do kraju? Proszę podać główny powód powrotu. N=373	%
planowałem(a)m wyjechać tylko na taki okres	51
pracowałem(a)m na czas określony i skończył się okres umowy	14
prośby/ potrzeby rodziny, która pozostała w kraju	10
zarobiłem(a)m ile planowałem(a)m i wróciłem(a)m	8
straciłem(a)m pracę i postanowiłem(a)m wrócić do kraju	5
nie wróciłem(a)m na stałe - nadal pracuję za granicą, przyjechałem(a)m tylko na urlop, z wizytą itp.	3
nie mogłem(a)m znaleźć pracy	2
inne powody	7